

Neuspjeh nam može pomoći tako da nam jednostavno otvori oči. Kad se stvari u našoj blizini pokvare, kaže nam Bradatan

Costica Bradatan

EGZIL

JE POPUT JAPANSKE KERAMIKE KINTSUGI - ONIH KERAMIČKIH PREDMETA KOJI SU U NEKOM TRENUTKU BILI RAZBIJENI, A ZATIM SU ZALIJEPLJENI

U svom najpoznatijem djelu 'Umrijeti za ideje: filozofija kao opasan poziv', Costica Bradatan je kroz priče o životima slavni mislioca kao što su Sokrat, Giordano Bruno i Thomas More istražio kako su brojni filozofi kroz povijest bili spremni žrtvovati svoje živote za ideje. U svojoj posljednjoj knjizi 'U slavu neuspjeha: četiri lekcije iz poniznosti', taj rumunjsko-američki filozof pozabavio se jednom drugom egzistencijalnom temom - neuspjehom: fizičkim, političkim, društvenim i biološkim

autor i urednik objavio desetke knjiga prevedenih na dvadesetak jezika, pisao je književne kritike, eseje i kolumne za ugledne tiskovine poput The New York Timesa, Washington Posta i Times Literary Supplementa, te je kao gostujući profesor predavao na nizu uglednih sveučilišta. Njegov rad spaja filozofiju, teologiju i književnost, a posebno se bavi pitanjima smisla života, ljudske krhkosti i važnosti autentičnog življenja. Bradatan je jedan od gostiju na Sa(n)jam knjige u Istri s knjigom "U slavu neuspjeha" koju je nedavno u prijevodu Dijane Bahtijari i Marka Marasa objavio zagrebački nakladnik TIM press.

BestBook: Gurui samopomoći neuspjeh predstavljaju samo kao jednu stepenicu prema uspjehu. U svojoj knjizi "U slavu neuspjeha: četiri lekcije iz poniznosti", terapeutsku vrijednost neuspjeha vidite na jedan sasvim drugačiji, čak potpuno suprotan način. Zašto trebamo 'slaviti' neuspjeh? Neuspjeh nam može pomoći tako da nam jednostavno otvori oči. Kad se stvari u našoj blizini pokvare, odjednom te stvari - i svoj odnos s njima, svoju ovisnost o njima - vidimo u novom svjetlu.

Nastavak na sljedećoj stranici →

Piše:
DARKO VLAHOVIĆ

Rođen 1971. u rumunjskom gradiću Dragoiestiju, Bradatan je dovoljno star da se sjeća diktature Nicolae Ceausescua. U Bukureštu je studirao pravo i filozofiju, da bi krajem devedesetih otišao na doktorat u Englesku, odakle se preselio u Sjedinjene Države gdje i danas živi. Trenutno radi kao profesor humanističkih znanosti na Sveučilištu Texas Tech, a u međuvremenu je kao

Neuspjeh ruši našu rutinu u koju se postupno uljuljukujemo i koja nas odvaja od realnog svijeta. Neuspjeh nas tako dovodi u dodir sa stvarnošću. A to je veliki dobitak: koliko god neka stvar bila neugodna, bolje ju je dobro upoznati, razumjeti, pogledati u lice, umjesto da se bavimo fikcijama. Neuspjeh bi nas trebao učiniti realnijima, a samim time i mudrijima.

BestBook: U uvodu knjige prilično pesimistično ustvrđujete da je ljudsko postojanje 'gotovo ništa'. Zašto je ljudima tako teško prihvatiti tu tako očitu činjenicu da je naše postojanje tek 'kratki bljesak svjetla između dvije vječnosti tame'?

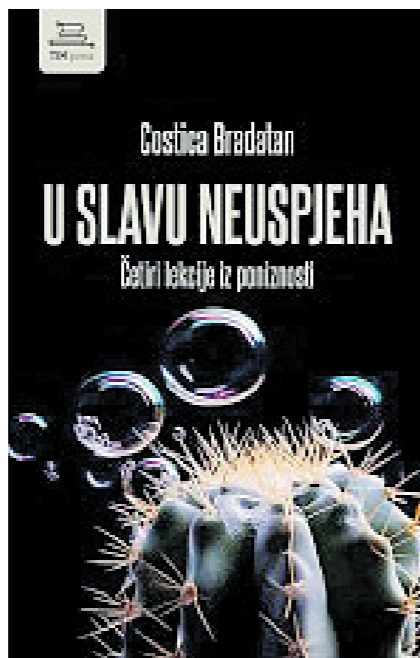
Teško je jer se protivi našoj prirodi, protivi se načinu na koji smo ustrojani. U pravilu smo unaprijed programirani da ne razmišljamo o smrti, da ne razmišljamo o ništavilu, da ne gledamo u ponor. Činiti to - koliko god to bilo filozofski - potkopava naš instinkt za preživljavanje, potkopava sam život. Priroda prvo usadi u nas taj 'životvorni' impuls, a onda ga društvo pojačava kako god može i koliko god može. U tom smislu, u onoj mjeri u kojoj filozofsko razmišljanje uključuje razmišljanje o smrti i ništavilu, filozofija ide protiv prirode - to je neka vrsta izopačenosti.

BestBook: Knjiga se sastoji od četiri poglavlja u kojima opisujete četiri tipa neuspjeha i svaki od njih povezujete s jednim od svojih '(anti)heroja neuspjeha' Simone Weil, Mahatom Gandhijem, Emilom Cioranom i Yukijom Mishimom. Zašto ste izabrali baš njih četvero?

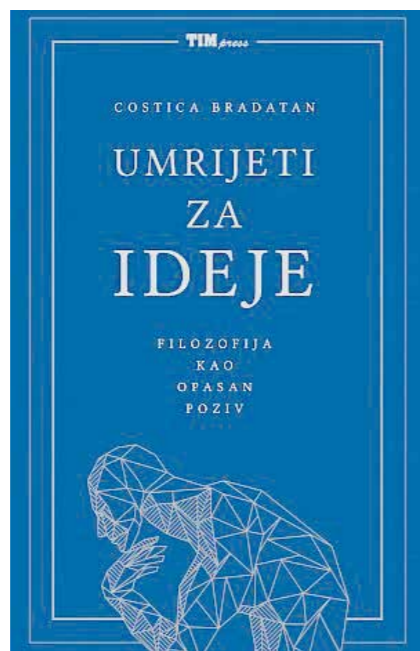
Vjerujte mi da nije bilo lako napraviti odabir. Konkurencija je bila velika, s toliko izvrsnih kandidata. U različitim trenucima tijekom procesa nastanka knjige razmatrao sam Franza Kafku, Waltera Benjamina, Che Guevaru, Kristofora Kolumba i brojne druge osobe. Konačni razlog za moj odabir ove četiri ličnosti bio je prilično osoban: o nekima od njih nisam znao mnogo - recimo o Mishimi - a želio sam znati više, istražiti njihove svjetove, razumjeti ih iznutra. Ponekad napišete knjigu ne zato što znate dovoljno o nekoj temi, već upravo zato što ne znate dovoljno.

BestBook: Zamislimo idealno utopijsko društvo budućnosti u kojemu ne bi bilo neuspjeha: da li bi u takvom društvu ljudi bili nesretni baš zato što ne mogu iskusiti neuspjeh?

Sjajno pitanje, a vi ste upravo na njega odgovorili! Ljudi koji bi živjeli u takvom društvu ne bi ni znali da su sretni. Ne bi bilo puno toga po čemu bismo ih mogli razlikovati od životinja ili od anđela - i

U slavu neuspjeha Costica Bradatan, TIM press. Prijevod: Dijana Bahtijari i Marko Maras

Umrijeti za ideje Costica Bradatan, TIM press. Prijevod: Dijana Bahtijari, Hrvoje Gračanin

to bi vjerojatno bio najveći neuspjeh tog utopijskog mjesta. Apsolutno moramo iskusiti nesreću da bismo razumjeli i cijenili sreću. Baš kao što nam treba neuspjeh, jer nas upravo neuspjeh - kako ga doživljavamo, kako se s njim suočavamo, kako ga prevladavamo - čini ljudima. I ne samo ljudima u širem smislu. Neuspjeh nas čini onim što jesmo - individualizira nas. Tolstoj je mudro rekao: "Sve su sretni obitelji slične; svaka nesretna obitelj nesretna je na

svoj način." Isto vrijedi i za neuspjeh: svi uspješni ljudi izgledaju više-manje isto, ali oni koji ne uspiju - oni ne uspiju na tako različite načine, na tako jedinstveno osobne načine.

BestBook: U svojoj ste knjizi pisali i o gubitku 'kolektivnog smisla' koji pridonosi jačanju političkog populizma diljem svijeta. Postoje li i drugi razlozi za radikalizaciju političke scene? Trebamo li biti zabrinuti za budućnost demokracije? Trebamo li uopće brinuti za demokraciju ili postoje neke bolje alternative?

Gubitak kolektivnog smisla, koji u našem slučaju dobrim dijelom proizlazi iz radikalne sekularizacije, igra određenu ulogu u usponu autokratskih režima. Međutim, odlučujuću ulogu u tome ima sama demokracija: jednostavna činjenica da je demokracija tako nevjerojatno nesigurna i krhka stvar. Povijesno gledano, kada uzmete u obzir duga stoljeća poznate povijesti, demokracija je izniman politički sustav. Imali smo sreću svjedočiti joj za vrijeme svojih života. Velika većina ljudi koji su ikad živjeli na planetu nije bila te sreće. Ono što mi je fascinantno kod demokracije je situacija kada ona umire samoubojstvom. Kada demokracija degenerira u vladavinu gomile, možemo imati situaciju u kojoj ljudi glasaju, demokratski, za ukidanje demokracije. Demokracija može sama glasati o vlastitom ukidanju. Ali ne, uza sve probleme koje demokracija ima - uključujući potencijal da postane vladavina mafije - ne znam za bolju alternativu.

BestBook: Po mišljenju 'progresivnih' mislilaca, čovjekov neprijatelj broj jedan u današnjem svijetu je kapitalizam. Ipak, vi ste dovoljno stari da se sjećate alternative kapitalizmu u obliku Causescuove komunističke diktature. Ima li kapitalizam pravu alternativu u današnjem svijetu? Treba li ga reformirati ili u potpunosti ukloniti? Ili ne činiti ništa?

Mislim da se ta rasprava uglavnom vodi oko izbora riječi. Kapitalizam u svom osnovnom obliku - proizvesti nešto i onda prodati uz profit - postojao je oduvijek, barem u onim društvima koja su dosegla određeni stupanj razvoja. To je gotovo društveni instinkt. Ovakav kapitalizam postojao je i u socijalizmu - inače taj sustav ne bi trajao više od nekoliko tjedana - samo su ga drugačije zvali. Dakle, kapitalizam-socijalizam nije samo lažna dihotomija, to je beskorisna usporedba. Da odgovorim na vaše pitanje, dakle, ne mislim da kapitalizam ima alternativu, samo ima različite oblike manifestacije. Kao i sve u životu,

Moje odrastanje pod komunističkom diktaturom u Rumunjskoj - sa svim uključenim poniženjima i traumama - odigralo je golemu ulogu u tome tko sam danas, nekoliko desetljeća kasnije

kapitalizam dolazi u mnogim nijansama i oblicima.

BestBook: Književnost i umjetnost srednje i istočne Europe karakterizira jedna specifična crnohumorna, autoironična, čak cinična poetika, koja bi mogla biti posljedica šireg kulturnog svjetonazora društava tih zemalja izazvanog stalnim perpetuiranjem neuspjeha. Kako se jedan filozof formiran u tom okruženju snalazi u konkurentskom svijetu Sjedinjenih Država gdje je jedino mjerilo uspjeha - uspjeh?

Kakvo sjajno pitanje! Sjedinjene Države, koje su zemlja imigranata, zapravo su složena, višeslojna, višestruka kultura. Postoje naravno neke uočljive dominante - na primjer, kult uspjeha, kako ste dobro primijetili - ali ispod površine događa se nešto mnogo kompliciranije. Sjetite se, primjerice, romana "Stoner" Johna Williama, koji je sav o neuspjehu i koji mnogi smatraju "savršenim romanom". To je svakako jedan od najvećih američkih romana. Razmislite o Skitnici

Charlieja Chaplina, gubitniku po definiciji, liku koji je tako paradigmatično američki. Scorseseov "Taksist", da navedemo još jedan primjer, govori o neuspjehu, porazu i nemoći. Ovo su remek-djela s razlogom: uspjela su uhvatiti nešto važno o američkoj duši. I Amerikanci su se odmah prepoznali u njima. Dakle, komplicirano je.

BestBook: U domovini ne živite već četvrt stoljeća. U kojoj vas mjeri i danas obilježava vaše odrastanje i formiranje u Ceausescuovoj Rumunjskoj? Jeste li u međuvremenu postali Amerikanac?

Čudna stvar u vezi s imigrantima - ili izgnanicima - jest da, kad se preselite s jednog mjesta na drugo, umjesto da usvojite dva identiteta, ostanete bez ijednog jasnog identiteta. Vi ste pomalo i jedno i drugo, što znači da zapravo niste ni jedno ni drugo. To na vas može djelovati kao da ste slomljeni i ponovno popravljani - a ipak, općenito govoreći, možete postati prilično otpornima. Egzil je poput japanske keramike kint-

sugi - onih keramičkih predmeta koji su u nekom trenutku bili razbijeni, a zatim su zalijepljeni. Slomljeni komadi nekako se mogu sastaviti, ali pukotine - linije loma - prilično su vidljive kao nekakve brazde. I, da, moje odrastanje pod komunističkom diktaturom u Rumunjskoj - sa svim uključenim poniženjima i traumama - odigralo je golemu ulogu u tome tko sam danas, nekoliko desetljeća kasnije. Japanci imaju izreku koja kaže da se nečiji karakter formira prema onome što ta osoba doživi do treće godine. Bojim se da bi oni mogli biti u pravu.

BestBook: Citirali ste Ciorana koji je rekao da je "nedjelovanje jedini razuman odgovor na besmislenost postojanja". Zašto ste vi odlučili djelovati i napisati ovu knjigu? Zašto bismo uopće djelovali?

Možda mislite da ste me ovdje uhvatili, ali niste. Jer pisanje nije djelovanje, to je samo još jedan oblik kontemplacije. "Ne raditi ništa", o čemu govorim u knjizi i što neprestano hvalim, zapravo znači činiti prilično malo: čitati, pisati, razmišljati, hodati - posebno hodati. Ali sve to ne treba raditi pragmatično, radi boljeg uživanja u svijet i ovladavanja njime, nego kontemplativno, radi boljeg razumijevanja svijeta. A to je velika razlika. Što se tiče drugog dijela vašeg pitanja - zašto bismo uopće djelovali - na njega neću čak ni pokušati odgovoriti. Prepustit ću vašim čitateljima, svakome od njih, da smisli i formulira svoje osobne odgovore.

Na fotografiji je diktator Nicolae Ceaușescu tijekom lova na medvjede